

Transformacions socioeconòmiques a l'àrea de Santa Coloma de Farners (la Selva). Una aproximació a partir dels capítols matrimonials (1750-1805)

JOSEP MAS

Graduat en Història i Màster en Recerca en Humanitats per la UdG

Resum: En aquest article mostrem un estudi de les dinàmiques socioeconòmiques de l'àrea de Santa Coloma de Farners en la segona meitat del segle XVIII a través de l'anàlisi comparatiu dels contractes matrimonials escripturats a la notaria d'aquesta vil·la en els períodes 1750-1755 i 1800-1805. El treball ens revela substancials canvis en múltiples aspectes de la societat i de l'economia de l'època reflexats entre altres paràmetres en l'evolució del valor dels dots entregats, les estratègies matrimonials (i patrimonials) dutes a terme per les famílies o l'estructura socioprofessional de la societat.

Paraules clau: Història social, segle XVIII, capítols matrimonials, dots, Santa Coloma de Farners.

Abstract: *In this article we show a study of the socio-economic dynamics of the area of Santa Coloma in the second half of the eighteenth century through the comparative analysis of marriage contracts notarized in this village in the periods 1750-1755 and 1800-1805. The study reveals substantial changes in many aspects of society and economy reflected in the evolution of the value of dowries delivered, matrimonial and heritage strategies carried out by families or the socio-professional structure of society.*

Keywords: *Social history, 18th century, marriage contracts, dowries, Santa Coloma de Farners.*

Quaderns de la Selva, 28 (2016)

71-85

Entre el gener de 1750 i el desembre de 1755, 192 parelles acudiren al notari de Santa Coloma de Farners a redactar capítols matrimonials, és a dir, a establir les condicions que haurien de regir el seu matrimoni en el present i en el futur. Mig segle després les que acudiren a l'esmentada notaria foren un total de 123.¹ Si bé alguns indicis fan pensar que a l'inici del segle XIX la situació econòmica de la nostra comarca no era especialment positiva (Congost, 1993: 173-199), aquesta no ha estat mai estudiada a fons i d'una manera sistemàtica. Tot seguit mostrem algunes de les dades i informacions que hem pogut obtenir a partir de l'anàlisi de tots aquests capítols matrimonials, per tal de poder conèixer una mica més bé quines transformacions va poder experimentar la societat de Santa Coloma de Farners i de les poblacions més properes al llarg de la segona meitat del segle XVIII.

Els protagonistes dels capítols. Qui es casa amb qui?

Tal com hem esmentat anteriorment, disposem d'una base de 315 capítols matrimonials, dels quals 192 corresponen al període 1750-1755 i 123 al període 1800-1805. Cal fer notar d'entrada que els 123 capítols del període 1800-1805 suposen una reducció respecte els 192 del període 1750-1755. Això implica, doncs, una pèrdua nominal de 69 contractes que, partint de la base que la segona meitat del XVIII fou un període de creixement demogràfic, comporta forçosament una reducció proporcional encara més notable. No sabem les xifres exactes de població de 1750 ni les de 1800 per a l'àrea estudiada. Un cop d'ull al *Vecindario General* del 1718 i al primer cens modern d'Espanya, que data del 1787,² ens mostra que la localitat on es trobava ubicada la notaria, Santa Coloma de Farners, gairebé degué triplicar la població en els 69 anys que separen l'un recompte de l'altre, tot passant de 823 habitants a 2425.³ La fiabilitat d'aquests censos ha estat àmpliament posada en dubte des de fa dècades, mentre que no ho ha estat el fet que el segle divuitè comportà un creixement demogràfic important.⁴

Els motius d'aquesta pèrdua en tot cas resulten difícils d'establir. L'any 1768 es crea el Registre d'Hipoteques, antecessor del Registre de la Propietat. Per al període que estudiem els capítols matrimonials havien de ser inscrits al dit registre. El fet que la vila de Santa Coloma de Farners al principi del segle XIX encara no disposés de Registre d'Hipoteques podria haver suposat una pèrdua d'influència de la notaria en detriment d'altres viles o ciutats relativament properes com ara Hostalric o Girona, a menys de 30 km de Santa Coloma de Farners, que gaudien

1 Els protocols notariais de Santa Coloma de Farners del període 1750-1755 i 1800-1802 es troben dipositats a l'Arxiu Històric de Girona (AHG); els del període 1803-1805 a l'Arxiu Comarcal de la Selva (ACSE)

2 Dades recollides per Pierre Vilar (1966: 152).

3 Cal esmentar també que el contemporani Francisco de Zamora pels volts de 1790, molt poc després del cens de 1787, deia de Santa Coloma de Farners: "*tiene este pueblo unas 600 casas*" (1973: 303).

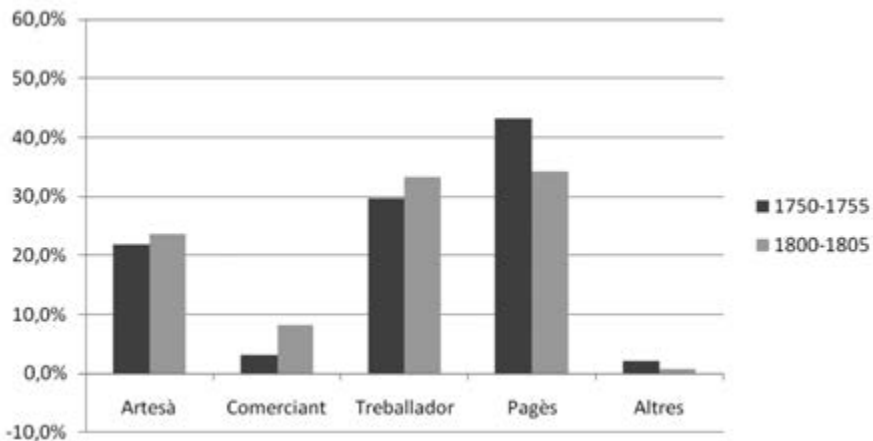
4 A la llum de la reconstrucció a partir de sèries de registres parroquials per establir la població del principi i la fi del s. XVIII, la comarca de la Selva degué passar en aquest període d'uns 21.781 – 24.500 hab. a 35.107 – 39.499 segons Llorenç Ferrer (2007: 54)

tant de notaria com de Registre d'Hipoteques. En tot cas una reducció de l'àrea d'influència de la notaria havia de traduir-se més aviat en una pèrdua de la presència d'individus de localitats del voltant –que podien haver optat per anar a altres notaries properes– que no pas d'individus de la mateixa vila. Precisament el que succeí fou el contrari (Mas, 2015: 11-12).

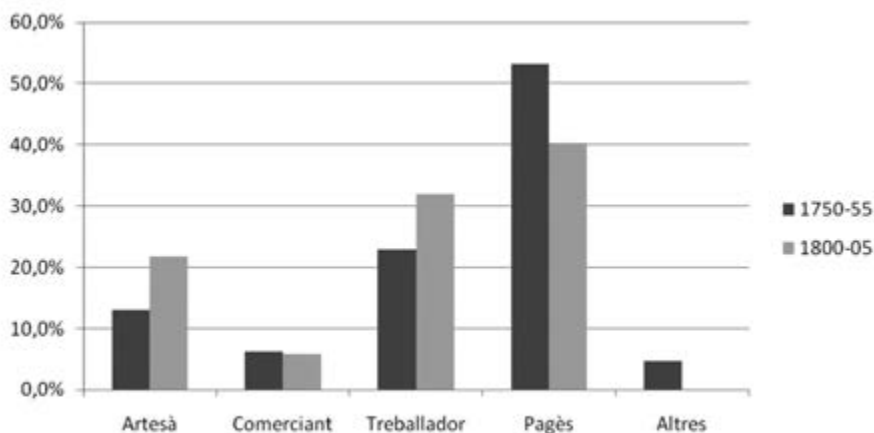
D'entrada, no podem descartar, doncs, la hipòtesi de l'erosió de la pràctica d'escripturar els capítols matrimonials. A que es deuria aquest fet? El cert és que la literatura jurídica del principi del segle XX encara destacava el caràcter hegemònic del sistema d'hereu únic i de la pràctica d'escripturar capítols matrimonials.⁵ Una tal afirmació és probable que es faci pensant especialment en la pagesia de mas, en menor mesura en la resta de treballadors de la terra i encara menys en artesans, professionals del ram del comerç i altres oficis de tota mena. Els escassos treballs que han analitzat les pràctiques matrimonials a les viles catalanes de l'època (on tenen més pes els oficis no vinculats a la terra) sí que han detectat ja al llarg del segle XVIII i principi del segle XIX una considerable erosió d'aquesta pràctica. Així ho detectava Rosa Ros (2010: 121-123 i 2011: 23-26) a Sant Feliu de Guíxols, Julie Marfany (2010: 110-112) a Igualada, Llorenç Ferrer (2010: 86-87) a Manresa o Jaume Codina (1997: 80-82) per l'àrea del Delta del Llobregat.

Una manera d'apropar-nos al coneixement sobre qui redactava capítols matrimonials a mitjan segle XVIII i qui ho feia al principi del XIX és a través de l'anàlisi de la categoria socioprofessional dels individus que protagonitzaven els dits contractes. El notari solia indicar gairebé sempre l'ofici de tots els homes que apareixien esmentats, mentre que no ho feia en el cas de les dones, a les quals hom no atribuïa cap etiqueta socioprofessional. Hem agrupat els individus en cinc categories: pagesos (tant propietaris com masovers), treballadors, artesans, comerciants i altres.

Gràfic 1: Evolució del percentatge de casos a cada categoria socioprofessional segons l'ofici del nuvi (1750-1805).

5 Ens referim a treballs com els de Josep Faus i Condomines (1907), Emili Saguer i Olivet (1907) o, una mica més endavant, Francesc Maspons i Anglasell (1935).

Gràfic 2: Evolució del percentatge de casos a cada categoria socioprofessional segons l'ofici del pare de la núvia (1750-1805).

Del resultat de comparar l'evolució del pes de cada etiqueta en el conjunt dels capítols podem observar que tant pels nuvis com pels pares de les núvies i tant per a 1750-1755 com per a 1800-1805 el col·lectiu més ben representat és el dels pagesos i a continuació els dels treballadors. Hi trobem, doncs, una clara preeminència d'oficis vinculats a la terra. Val a dir, d'altra banda, que en tots dos períodes sempre s'observa un nombre més elevat de pares de núvia pagesos que no pas de nuvis. Aquesta diferència s'explica en bona part pel sistema d'hereu únic. Totes les filles d'un pagès són filles de pagès, mentre que els fills cabalers de pagesos ens apareixeran en algunes ocasions amb un ofici diferent al del seu pare sobretot si ja han abandonat el mas familiar abans de casar-se, ja que únicament hereta el mas (i, juntament amb el mas, l'etiqueta de pagès) l'hereu d'aquest.

En tot cas, per al sexenni 1750-1755 nuvis i pares de núvia amb oficis vinculats a la terra representen el 73% i el 76% de la mostra. Cinquanta anys més tard els percentatges s'han reduït a un 67,5% en el cas dels nuvis i a un 72,3% en el cas dels pares de les núvies. De fet, al llarg de la segona meitat del segle XVIII s'ha reduït el nombre de pagesos i ha augmentat el de treballadors. Es tracta d'un fet totalment lògic en un context de creixement demogràfic on creix la quantitat de persones però no la de masos. De totes maneres, les pèrdues de pagesos no es compensen exclusivament amb els guanys del col·lectiu dels treballadors i això fa que caigui la suma d'ambdós.

Sigui com sigui, els resultats obtinguts contrasten amb els que per al mateix període obtenia Eulàlia Esteve (2011: 257) al Baix Empordà. En el conjunt de les quatre notaries analitzades de la comarca veïna augmentaven els oficis relacionats amb la terra, tant pel que fa als pagesos que passaven respecte 1750-55 d'un 42% a un 44%, com especialment els treballadors (d'un 19% passaven a un 38%). En

canvi es reduïen els artesans d'un 16% a un 12% i desapareixien els oficis relacionats amb el comerç.

Una altra possibilitat d'anàlisi que ens permet l'estudi dels oficis dels protagonistes dels capítols matrimonials és la de poder copsar l'endogàmia i l'exogàmia social de cada categoria socioprofessional, és a dir, la tendència dels diversos col·lectius a casar-se entre ells i amb la resta. Òbviament la capacitat endogàmica d'un grup ve determinada per la diferència entre el nombre de nuvis d'un determinat col·lectiu i el nombre de pares de núvia d'aquest mateix col·lectiu. Per contrarestar aquest biaix hem calculat la ràtio entre casos reals i casos esperats en un context hipotètic en què nuvis i núvies es casessin indiscriminadament sense tenir en compte la categoria de l'altre.

Pel que fa al període 1750-1755 observem que és el col·lectiu dels artesans el que mostra una tendència més clara a l'endogàmia social, ja que és l'únic grup que mostra una ràtio superior a dos. Aquests resultats concordarien amb el que observaren Rosa Congost i Rosa Ros (2013: 273-304) per al conjunt de la regió de Girona en el bienni 1769-1770 en el qual eren també únicament els artesans els que obtenien una ràtio endogàmica superior a 2. Cal dir, d'altra banda, que aquesta tendència endogàmica intensa dels artesans queda una mica matisada pel fet que només en tres dels dotze casos observats nuvi i pare de la núvia comparteixen el mateix ofici (en un cas teixidors de lli i en els altres dos ferrers). En els nou casos restants, nuvi i pare de la núvia tenen oficis artesans diferents.

Pel que fa als oficis relacionats amb la terra els nostres resultats d'endogàmia social no són gaire diferents dels obtinguts en l'estudi mencionat anteriorment, bé que són lleugerament inferiors en el nostre cas. Així doncs, si per al conjunt de la regió de Girona tant pagesos com treballadors obtenien una ràtio endogàmica del 1,7, nosaltres la situem a l'1,5 i 1,6 respectivament. Sí que hi ha més diferència en relació amb les xifres del Baix Empordà, en què tant pagesos com treballadors assolien un 2,1.

A la llum d'aquestes xifres, doncs, podríem dir que l'àrea de Santa Coloma de Farners presenta una tendència a l'endogàmia social lleugerament inferior a la del conjunt de la demarcació gironina i força per dessota de la comarca del Baix Empordà.

ofici dels nuvis				
ofici dels pares de les núvies	artesà	treballador	pagès	comerciant
1750-1755				
artesà	2,2	1,1	0,3	1,3
treballador	1,2	1,6	0,5	0,2
pagès	0,6	0,6	1,5	0,9
comerciant	1,5	1,4	0,4	0,0

1800-1805				
artesa	0,8	0,9	0,6	3,3
treballador	1,1	1,2	0,9	0,3
pagès	0,8	1,0	1,3	0,3
comerciant	3,0	0,0	0,4	1,8

Quadre 1: Ràtio de casos reals / casos esperats d'endogàmia i exogàmia social (1750-1805).

Anàlisi dels dots rebuts i aportats

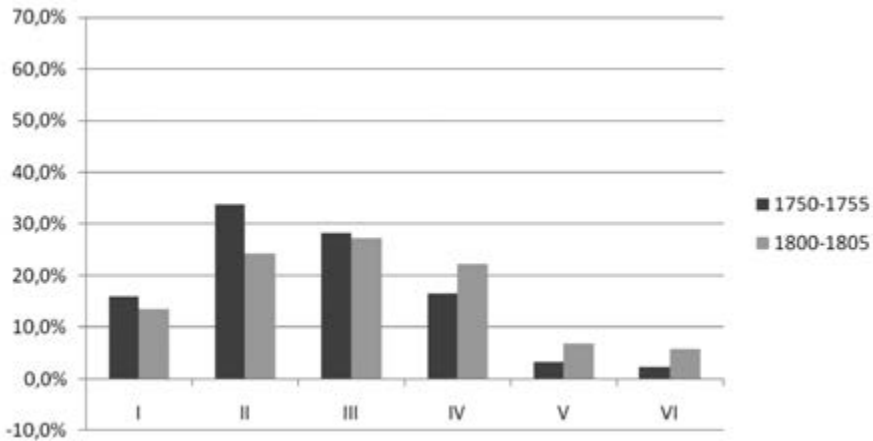
Un element important dels capítols matrimonials és l'entrega del dot (en la majoria dels casos per part del pare de la núvia al seu futur gendre), que solia consistir en una quantitat monetària en lliures barcelonines i alguns objectes com caixes i vestits. Quin moviment experimentaren els dots monetaris dels primers anys del segle XIX respecte als de mig segle enrere? Per analitzar-ho els hem agrupat en sis intervals i per tal que els de l'un període i l'altre fossin equivalents els hem corregit a partir de l'evolució del preu del blat. En no conèixer l'evolució d'aquest índex a Santa Coloma de Farners hem pres com a referència el de Girona i aprofitant que en el període estudiat es multiplica gairebé d'una forma exacta per dos, hem duplicat també els marges dels intervals del període 1800-1805 respecte als de 1750-1755. El resultat final el podeu observar en el quadre 2 que es mostra a continuació.

Interval	1750-1755	1800-1805
I	1-49	1-99
II	50-99	100-199
III	100-199	200-399
IV	200-499	400-999
V	500-999	1000-1999
VI	1000 o més	2000 o més

Quadre 2: Equivalència dels intervals dotals per als dos períodes analitzats (en lliures barcelonines).

Si no fèiem aquest exercici de conversió, hauríem arribat a la conclusió que els dots havien augmentat lleugerament al llarg de la segona meitat del segle XVIII, ja que en termes estrictament nominals fou així. Com es pot apreciar en el gràfic 3 sense aplicar cap factor de correcció per als intervals dotals del segon període resultaria que els tres primers intervals haurien disminuït, mentre els tres intervals superiors augmentarien.

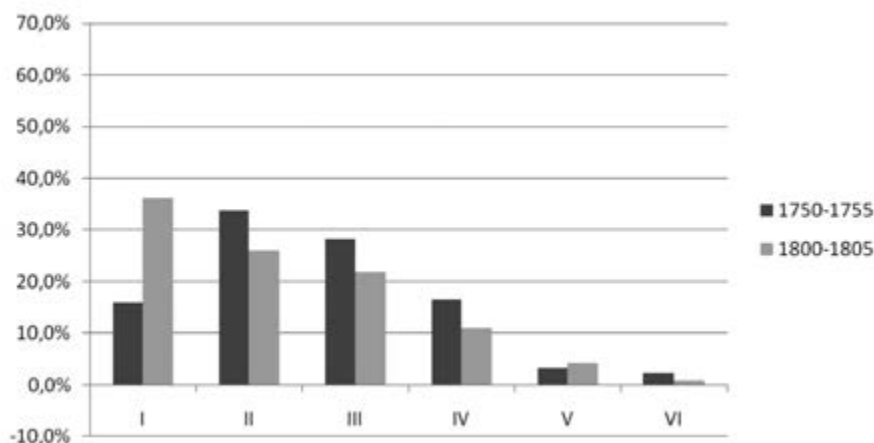
Gràfic 3: Evolució dels dots entregats en intervals no equivalents de lliures (1750-1805).

Ara bé, un cop aplicada aquesta conversió a partir de l'evolució dels preus, el resultat és ben diferent (gràfic 4): augment molt gran del primer interval i disminució de tots els altres, excepte el cinquè que mostra un petit creixement. De fet, el que ens indica aquest augment del cinquè interval (i el decreixement del sisè) considerem que és la persistència de la tradició per part de les famílies acomodades de dotar les seves filles amb 1000 lliures rodones, ja que aquesta xifra era el llindar inferior del sisè interval per als capítols de 1750-1755 i el del cinquè per als de 1800-1805.⁶

A més d'això, el que sí que s'observa és un empobriment de la societat. Les famílies que pagaven dots molt pobres, les del primer interval, han augmentat d'un 16% a un 36,1%, és a dir, s'han més que duplicat. Aquest augment dels dots més pobres va en detriment dels dots intermedis que presenten una caiguda molt considerable i la suma del tercer i quart interval, que gairebé representava la meitat dels capítols del període 1750-1755 (44,8%), passa a representar encara no un terç dels casos (32,8%). Pel que fa als dots rics, aquests es mantenen estables i, més enllà d'aquest transvasament de dots del sisè al cinquè a causa dels dots de 1000 lliures, la suma de l'un i l'altre interval passa del 5,5% al 5%.

En aquest sentit les conclusions són clares: d'una banda, les famílies de l'àrea de Santa Coloma de Farners no aconseguiren seguir en els dots l'evolució del preu del blat; d'altra banda, el fet que es doni un augment dels pobres, una caiguda d'allò

⁶ Sobre la persistència de la idea de les 1.000 lliures com a llindar mínim de la riquesa resulta molt interessant la menció que en fa Joaquim Cadafalch al Congrés Català de Jurisconsults del 1882 i que recull Rosa Congost (2010: 164): "Así no sé extrañaré que, á juicio de la honrada gente del campo, se haya creído importante la dote de mil á cuatro mil libras; de suerte que, hasta há poco, no había apenas una dote de 6.000 libras; y en ciudades de la categoría de Barcelona los más valiosos propietarios y aún casas de alta y antigua nobleza no daban dote á sus queridas hijas, que excediese, de 8.000 libras."

Gràfic 4: Evolució dels dots entregats en intervals equivalents de lliures (1750-1805).

que podríem considerar les classes mitjanes i una estabilitat dels rics ens dibuixa un procés de diferenciació social.

Si ho comparem amb el conjunt de la regió de Girona (Congost i Ros, 2013: 283), hi veiem un resultat completament diferent, atès que la distribució dels dots per al període 1806-1807 és gairebé idèntica a la del període 1769-1770, de manera que a diferència de l'àrea de Santa Coloma de Farners, sí que segueixen l'evolució del preu del blat. Uns resultats força similars va obtenir Eulàlia Esteve per al Baix Empordà (2011: 278), on la distribució dels dots deflactats del període 1800-1805 era també força similar a la de 1750-1755.

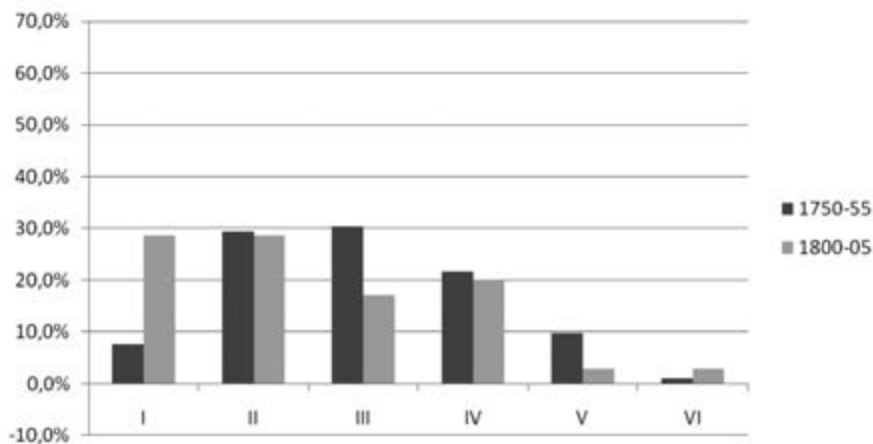
Mentre que per a la regió de Girona no podem establir paral·lelismes entre els nostres resultats i els que mostren treballs de temàtica similar, on sí que detectem un procés similar en l'evolució dels dots és al Delta del Llobregat (Codina, 1997: 255), en què de la dècada central del segle XVIII a la primera dècada del segle XIX la mitjana en lliures dels dots entregats és gairebé la mateixa i passa de 196,8 a 199,9.

Si ho desgranem per als tres principals grups socioprofessionals (pagesos, treballadors i artesans) obtenim també unes dades força interessants.

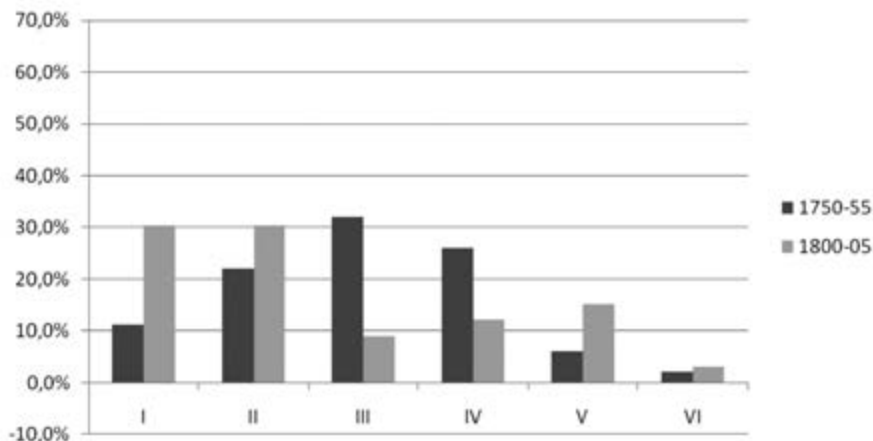
Pel que fa als dots aportats per les filles de pagesos en l'un període i l'altre copsem un augment espectacular del primer interval, que gairebé quadruplica els resultats i passa d'un 7,6% a un 28,6% dels casos. L'altre interval que creix és el sisè, és a dir, aquell que vindria a representar l'elit pagesa, per bé que continua essent una part molt petita del conjunt del grup (2,9%). Del segon al cinquè interval tots perden representativitat, per bé que el segon i el quart mostren un descens mínim i són el tercer i el cinquè els que tenen la caiguda més forta. Òbviament, un augment tan gran del primer interval acompanyat d'un gairebé estancament del segon implica també un creixement molt fort de les famílies pageses que, segons els dots entregats, podríem considerar pobres, que passen d'un 37% a un 57,1%.

Alhora, la caiguda del tercer i també el quasi estancament del quart implica una caiguda dels dots intermedis (d'un 52,2% a un 32,1%). Els dots més rics també disminueixen perquè el creixement del sisè no compensa la caiguda del cinquè i passen de representar el 10,9% al 5,7%.

Novament, la comparació amb el conjunt de la regió de Girona mostra el mateix patró que ja havíem esmentat per al conjunt dels dots; un seguiment de l'evolució del preu del blat que implica que gairebé no hi hagi variacions en els intervals i quan es produeix algun tipus de canvi és més aviat favorable, ja que es podia observar una disminució molt moderada dels tres primers intervals que anava a parar al quart que era l'únic que creixia.

Gràfic 5: Evolució dels dots entregats per filles de pagesos en intervals equivalents de lliures (1750-1805).

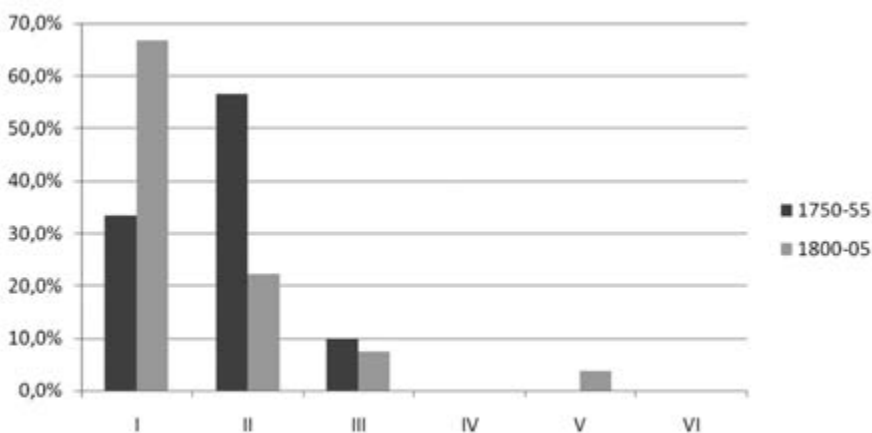
Gràfic 6: Evolució dels dots rebuts per nuvis pagesos en intervals equivalents de lliures (1750-1805).

Analtzat des de l'altra banda, és a dir, quins dots atreien els nuvis pagesos, també ens mostren un empobriments de bona part del col·lectiu i un augment de la diferenciació social. En aquest cas el primer interval no arriba a quadruplicar-se sinó que es limita a multiplicar-se aproximadament per tres; en canvi els dots del segon interval presenten un creixement força considerable, lluny de l'estancament que mostraven en els dots pagats per les famílies pageses. Per tant, la comparació entre la capacitat d'estalvi i la d'atracció del col·lectiu dels pagesos ens continua indicant que prop de 6 de cada 10 famílies pageses se situa en un nivell econòmic pobre.

Pel que fa als dots intermedis trobem una caiguda encara més gran amb un enfonsament del tercer interval, que passa de ser el més representatiu amb un 32% dels casos al segon menys representat amb un 9% superant només els dots del darrer interval. El quart també mostra una caiguda considerable, motiu pel qual la suma dels dos intervals intermedis passa del 58% al 21,2%. Els nuvis pagesos que atrauen dots rics augmenten (fet que no succeïa quan analitzàvem la capacitat d'estalvi), especialment els del cinquè interval, però també els del sisè i passen a representar el 18,2% dels casos quan cinquanta anys enrere suposaven el 8%.

Així doncs, el que es pot apreciar és que entre els nuvis pagesos de l'àrea de Santa Coloma de Farners la tendència a la diferenciació social és més clara, ja que tant els dots pobres com els rics es dupliquen respecte el període 1750-1755 mentre que els dots intermedis passen de ser hegemònics a minoritaris.

Pel que fa al col·lectiu dels treballadors i en comparació amb els pagesos és tracta d'un grup força més homogeni que mou les seves aportacions dotals gairebé en exclusiva en els tres primers intervals tant en un període com en l'altre. En relació amb els dots entregats per les filles de treballadors podem observar com en el primer sexenni del segle XIX es dupliquen els dots del primer interval tot passant d'un 33,3% a un 66,7%, fruit de la caiguda del segon interval que passa d'un 56,7%

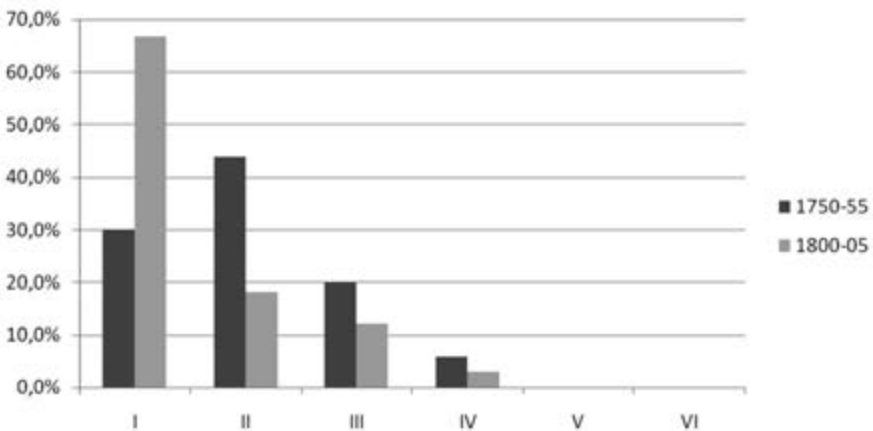
Gràfic 7: Evolució dels dots entregats per filles de treballadors en intervals equivalents de lliures (1750-1805).

a un 22,2%. Les famílies treballadores que aconseguixen assolir dots del tercer interval també retrocedeixen lleugerament, d'un 10% a un 7,4%. El que mostra aquest gràfic és un traspàs de l'hegemonia dels dots del segon al primer interval. No és tant visible com en el cas dels pagesos, però un transvasament tant clar de dots del segon interval al primer, acompanyat d'un descens tant petit del tercer també ens insinua un augment de la diferenciació social en el si dels treballadors.

En comparació amb el conjunt de la regió de Girona la tendència evolutiva dels nostres dots és altre cop força més dolenta. Semblaria que en el conjunt de la demarcació gironina al principi del XIX els dots més pobres es van reduir lleugerament en favor del segon interval (procés invers al que detectem nosaltres) que ja de per si partien d'un nivell de representativitat força més baix, fet que no fa sinó accentuar l'empobriment dels treballadors de l'àrea de Santa Coloma de Farners respecte els seus veïns. A més, per al conjunt de la regió hi havia un augment –petit, això sí– de casos al quart interval que nosaltres tenim buit tant per a 1750-1755 com per a 1800-1805 i fins i tot algun cas al cinquè i sisè intervals.

Finalment, tal com hem fet per al col·lectiu dels pagesos, resulta interessant veure quina ha estat l'evolució dels dots rebuts pels nuvis treballadors. El patró de comportament dels dots en aquest cas és força similar al que observàvem per a les filles de treballadors: un augment molt considerable del primer interval en detriment del segon i un descens també del tercer i el quart.

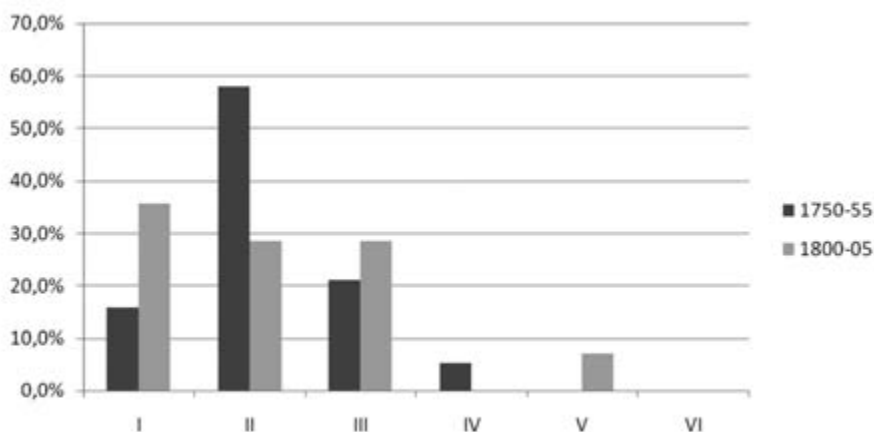
Gràfic 8: Evolució dels dots rebuts per nuvis treballadors en intervals equivalents de lliures (1750-1805).

Respecte a l'evolució dels dots en aquells individus amb oficis vinculats a l'artesania, cal destacar que des del punt de vista dels dots aportats per les filles d'artesans hom detecta un comportament força similar al dels treballadors: els dots del primer interval aproximadament es dupliquen acompanyats d'una caiguda

del segon interval, és a dir, augmenten els més pobres i disminueixen aquells que es mourien igualment en nivells de pobresa però més moderada. Val a dir, però, que malgrat mostrar el mateix patró tant en els capítols de 1750-1755 com en els de 1800-1805 la proporció d'artesans al primer interval és de gairebé la meitat respecte de treballadors.

L'altra diferència amb els treballadors de la terra és que els artesans també augmenten el percentatge de casos en el tercer interval en part perquè desapareixen els casos en el quart, però no exclusivament per aquest motiu, de tal manera que alguns artesans antigament pobres haurien aconseguit assolir nivells intermedis de riquesa. Hi ha un cas al cinquè interval fruit d'un dot de 1000 lliures que possiblement podríem considerar com a part de l'elit artesana local.

En comparació amb el conjunt de la regió de Girona per al bienni 1806-1807 el comportament era exactament invers. I és que més enllà que ja d'entrada partien d'una proporció més baixa de dots pobres i més alta de dots intermedis, els intervals que creixen són el segon i el quart, que vindrien a representar els artesans en una situació més favorable dins del seu estrat socioeconòmic (pobres i classes mitjanes, respectivament).

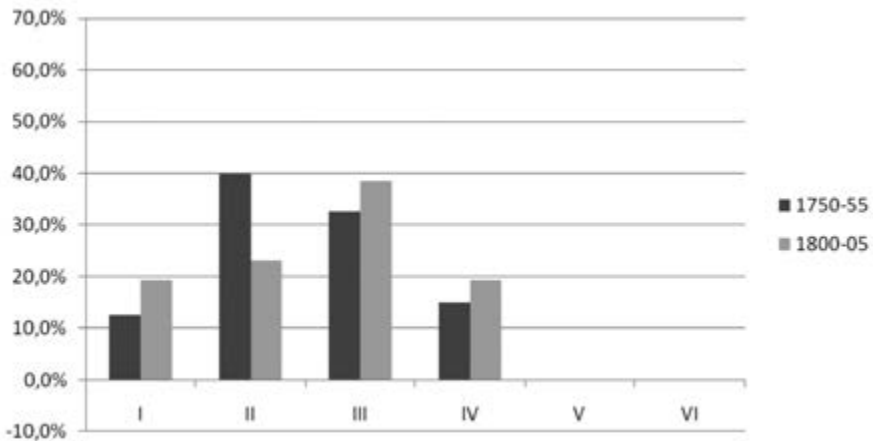

Gràfic 9: Evolució dels dots entregats per filles d'artesans en intervals equivalents de lliures (1750-1805).

Finalment, cal analitzar també quina fou l'evolució de la capacitat d'atracció dels nuvis artesans. En aquest sentit cal dir d'entrada que és el col·lectiu que presenta un comportament més favorable. Igualment com passava amb la resta, augmenta el primer interval i disminueix el segon, fet que és un indicatiu clar d'empobriment, però en aquest cas el descens del segon interval (de 40% a 23%) és molt més dràstic que l'ascens del primer (de 12,5% a 19,2%), ja que augmenten també el tercer i el quart interval que es situen en un 38,5% i 19,2% respectivament, quan partien cinquanta anys enrere del 32,5% i el 15%.

Òbviament, un augment del primer i un descens del segon acompanyat d'un augment dels intervals intermedis insinua altre cop un procés de diferenciació social. Però el cert és que és l'únic col·lectiu que ha invertit la tendència dels dots i si a mitjan segle XVIII eren majoria els dots dels dos primers intervals (52,5%), mig segle després ho són els del tercer i quart interval (57,7%), quan tant en el cas dels pagesos com en el dels treballadors augmentava de forma molt clara el resultat de la suma dels dos primers.

En comparació amb la regió de Girona el comportament és relativament diferent. Seguint la tònica general els dots atrets per nuvis artesans de la demarcació gironina aconseguiren seguir l'evolució del preu del blat i presenten poques diferències respecte els dots de mitjan segle XVIII. Destaca en tot cas un petit descens dels dots més pobres, representats pel primer interval, situació inversa a la identificada en el nostre estudi.

Gràfic 10: Evolució dels dots rebuts per nuvis artesans en intervals equivalents de lliures (1750-1805).

Per consegüent, en tot cas, la capacitat d'atracció dels nuvis artesans de l'àrea de Santa Coloma de Farners, tot i estar lluny de tendir a una homogeneïtzació cap a les classes mitjanes, car augmenten els dots més pobres, sí que és el que presenta un comportament més favorable cap a la consolidació dels intervals dotals intermedis. D'altra banda, això contrasta amb el procés que experimentaven els dots de les filles d'artesans que tenien un comportament molt similar al dels treballadors.

Conclusions i perspectives de recerca

A la llum de les dades mostrades anteriorment podem observar com al principi del segle XIX es va produir un procés d'empobriment d'una bona part de l'àrea

estudiada que no va poder seguir a través dels dots l'alça dels preus, de tal manera que el valor real d'aquests disminuï. Hem vist com paral·lelament alguns, pocs però molt a tenir en compte, especialment els pagesos de mas més ben situats, aconseguien no solament seguir en els dots la tendència alcista dels preus sinó augmentar-la, fet que suposaria que, al costat d'un empobriment de molts, hi ha hagut un enriquiment d'uns pocs. Per força aquest procés implica un descens considerable de les classes mitjanes, d'aquells que no són ni rics ni pobres, o el que és el mateix, s'ha produït un procés de diferenciació social evident.

L'enigma no resoltsobre per quin motiu en un context de crescuda demogràfica disminuïren els capítols i la impossibilitat de saber a qui i a què representaven aquelles famílies de l'àrea de Santa Coloma de Farners que en el decurs de la segona meitat del segle XVIII deixaren d'acudir al notari d'aquesta vila ens impossibilita de treure conclusions més fermes sobre quins canvis experimentà la societat. Com que seria poc creïble pensar que les famílies més riques abandonaren primer la pràctica d'escripturar els contractes matrimonials, el descens del nombre de capítols sumat al dels dots més aviat reforça la idea d'un procés d'empobriment important.

En tot cas, només el buidatge de notaries properes i d'altres fonts documentals complementàries permetria esbrinar quines foren exactament en aquest període les transformacions socioeconòmiques experimentades a la comarca de la Selva i en quina posició la situaren en el conjunt de la regió de Girona i d'altres zones properes.

Bibliografia

- CODINA, J. (1997). *Contractes de matrimoni al Delta del Llobregat: segles XIV a XIX*. Barcelona: Fundació Noguera.
- CONGOST, R. (1993). "Creixement econòmic i moviment de rendes. Els dots de l'Alt Empordà i de la Selva durant la primera meitat del segle XIX". *Estudi General*, 13, 173-199.
- CONGOST, R. (1997). "De pagesos a hisendats: Reflexions sobre l'anàlisi dels grups socials dominants. La regió de Girona (1780-1840)". *Recerques: història, economia, cultura*, 35, 51-72.
- CONGOST, R. (2010). "Els dots com a indicador de les desigualtats socials i de la seva evolució en el temps". En: Rosa Ros (ed.), *Els capítols matrimonials. Una font per a la Història Social*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines.
- CONGOST, R., i Ros, R. (2013). "Change in society, continuity in marriage: an approach to social Dynamics throug marriage contracts (Catalonia, 1750-1850)". *Continuity and Change*, 28, 273-304.
- ESTEVE, E. (2011). *Homes, terres, cases i masos del Baix Empordà. Estudi de les transformacions socials als segles XVIII i XIX*.
- URL: <<http://hdl.handle.net/10803/7861>>
- FAUS I CONDOMINES, J. (1907). *Els capítols matrimonials a la comarca de Guissona (Catalunya segriana)*. Barcelona: Impremta fills de Jaume Jepús.

- FERRER, Ll. (2007). Una revisió del creixement demogràfic de Catalunya en el segle XVIII a partir dels registres parroquials. *Estudis d'Història Agrària*, 20, 17-68.
- FERRER, Ll. (2010). "Capítols matrimonials i història de la família". En: Rosa Ros (ed.), *Els capítols matrimonials. Una font per a la Història Social*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines.
- MARFANY, J. (2010). "Els canvis en el costum: Igualada en el segle XVIII". En: Rosa Ros (ed.), *Els capítols matrimonials. Una font per a la Història Social*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines.
- MAS, Josep (2015). *Canvis i continuïtats a l'àrea de Santa Coloma de Farners. Una aproximació a partir dels capítols matrimonials. 1750-1805*. (Treball Final de Màster no publicat). Universitat de Girona.
- MASPONS I ANGLASELL, F. (1935). *La llei de família catalana*. Barcelona: Editorial Barcino.
- ROS, R. (2010). "Capítols vilatans, capítols rurals. Els capítols matrimonials de Sant Feliu de Guíxols i la Vall d' Aro (1780-1860)". En: Rosa Ros (ed.), *Els capítols matrimonials. Una font per a la Història Social*. Girona: Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines.
- ROS, R. (2011). "Canvi i continuïtat de les pràctiques hereditàries. Els casos de Sant Feliu de Guíxols i la Vall d'Aro, 1780-1860". *Estudis d'Història Agrària*, 22, 19-46.
- SAGUER I OLIVET, E. (1907). "Règim econòmic familiar de Girona y son bisbat segons els més freqüents pactes matrimonials". *Revista Jurídica de Catalunya*.
- VILAR, P. (1966). *Catalunya dins l'Espanya moderna: recerques sobre els fonaments econòmics de les estructures nacionals*, v. III. Barcelona: Edicions 62.
- ZAMORA, F. (1973). *Diario de los viajes hechos en Cataluña de Francisco de Zamora*. Ed. a cura de Ramon Boixareu. Barcelona: Curial.